

Emlékezés Bernát Istvánra (1854-1942), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára

Remembering István Bernát (1854-1942), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Bernát István agrárpolitikus, agrárközgazdász, közíró, lapszerkesztő, országgyűlési képviselő, egyetemi tanár Rimaszombaton (Gömör és Kishont vármegye) született 1854. július 3-án. 1942. január 19-én hunyt el Budapesten.

A Magyar Tudományos Akadémia 1906. március 23-án tartott közgyűlésén levelező, 1927. május 5-én tartott közgyűlésén pedig rendes tagjának választotta. Levelező tagnak történt választását követően „A földbirtok megosztásáról” címmel 1906. január 13-án tartotta székfoglaló előadását, mely nyomtatásban - kivonatos formában - az Akadémiai Értesítőben jelent meg. Rendes tagnak történt választásása „A szociáldemokrácia újabb fejlődése” címmel tartotta akadémiai székfoglaló előadását 1928. április 16-án. Ez az előadás is megjelent nyomtatásban.

Bernát István édesapja Bernát József gyógyszerész, édesanyja Szügyi Terézia volt. Középkolai tanulmányait szülővárosában, Pozsonyban és Pesten végezte.

Bernát István felesége felsőszelestei és guári Guáry Emília volt.

Felsőfokú tanulmányait a Bécsi Egyetemen és a Budapesti Tudományegyetemen végezte. Jogi tanulmányai befejezését követően, 1876–1877-ben a rimaszombati törvényszéken volt joggyakornok. Jog- és államtudományi doktori oklevelét Budapesten szerezte meg 1877-ben.

1877-től 1888-ig, tehát több, mint tíz éven át a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumban vállalt állást, előbb, mint fogalmazó, majd, mint miniszteri titkár. Miniszteri megbízás alapján 1884–1885-ben előbb hosszabb nyugat-európai, majd amerikai (USA) tanulmányúton járt. 1888-ban átkerült a vallás- és közoktatásügyi minisztérium állományába. Ebben a minisztériumban feladata az iparostanonc-iskolák hatósági felügyelete volt.

Fontos megemlíteni, hogy Bernát Istvánt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület tiszteleti tagjának választotta. Ugyanebben az évben a Magyar Statisztikai Társaság rendes tagjának választotta.

A nemzetközi elismerés jele volt az, hogy 1926-ban tagja lett a Tübingiai Parasztszövetségnek és a Brüsszelben működő Nemzetközi Középosztály Intézetnek.

Bernát István a magyar mezőgazdaság védelméért és fejlesztéséért küzdő agrárius mozgalom kiemelkedő személyisége volt. A mezőgazdasági és kisipari szövetkezeti mozgalom vezetői közé tartozott.

Az 1880-as évek végén, azt követően, hogy Gyulai Pál segítségével kapcsolatokat épített ki a hazai agrárius körökkel, elkötelezett támogatója lett a szövetkezeti mozgalomnak. 1891-ben belépett a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetébe. Fontos megemlíteni, hogy miután sikertelenül szerepelt az 1892. évi országgyűlési választásokon, minisztériumi állását feladva távozott a közigazgatásból.

1894-ben Károlyi Sándor mellett szerepet vállalt a Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet létrehozásánál. 1898-ban beválasztották a Hangya Szövetkezet igazgatóságába, amelynek 1939-től haláláig elnöke is volt.

Fontos megemlíteni, hogy a Hazai Szövetkezetek Központi Hitelintézetének igazgatósági tagjának is megválasztották.

Bernát István 1896-ban jelentős szerepet vállalt a Magyar Gazdaszövetség létrehozásában, amelynek előbb ügyvezető igazgatója, 1902-től 1927-ig igazgatója, azt követően pedig elnöke volt. Ugyancsak 1896-tól igazgatósági tagja, majd alelnöke volt a közreműködésével alapított Gazdák Biztosító Szövetkezetének. 1898–1899-ben az Országos Központi Hitelszövetkezet felügyelőbizottságában dolgozott, 1899-től az igazgatóság munkájában vett részt.

Szövetkezeti munkájával párhuzamosan 1906 és 1910 között a rimaszombati választókerület országgyűlési képviselője volt alkotmánypárti programmal.

Jelentős volt tanári működése is. 1919-től 1925-ig a Budapesti Tudományegyetemen az agrárpolitika első nyilvános rendes tanára volt. 1919–1921-ben a Budapesti Egyetem Közgazdaság-tudományi Karának első dékánja volt.

1925 és 1927 között az 1924-ben alapított Magyar Nemzeti Bank alelnöki posztját töltötte be. Ezt követően, 1927-től 1932-ig pedig az Országos Mezőgazdasági Kamara képviselőjeként az 1926. évi XXII. tc. alapján létrehozott felsőház tagja volt.

Említést érdemel, hogy 1889-től 1891-ig szerkesztette a Szövetkezés című lapot. 1892-ben lett a Köztelek című agrárius lap belső munkatársa. 1893-tól a Hazánk című napilap szerkesztője, 1894-től 1896-ig pedig főszerkesztője volt. Ezt követően 1896-tól 1924-ig szerkesztette a Magyar Gazdák Szemléje című folyóiratot, 1915-től 1924-ig pedig a Magyar Gazdaszövetség Időszaki Értesítések című lapját.

Lapszerkesztői munkája mellett rendszeresen publikált a Vasárnapi Újság, a Pesti Napló, a Budapesti Szemle és a Budapesti Hírlap hasábjain.

Írásaiban, publicisztikáiban elsősorban a szövetkezeti mozgalom, az agrárpolitika és agrárközgazdaság különböző kérdéseit elemezte. A teljesség igénye nélkül megemlítjük, hogy foglalkozott a birtokjog és birtokviszonyok nemzetközi összehasonlításával, a földkérdéssel, földreformok és a földtulajdon tehermentesítése problémájával, a gabonaexporttal, a gabonatőzsde és a mezőgazdasági termények árképzésével és az agrárius mozgalom történetével.

Széles körben olvasott munkái jelentek meg az amerikai (USA), brit, francia, osztrák, orosz gazdaság és társadalom történetéről és sajátosságairól, az általános választójogról, a gazdasági imperializmusról, a nyolcórás munkanap bevezetésének szükségességéről, a demográfia aktuális kérdéseiről és a vagyonmegosztás igen komplex természetű problémájáról. Az 1930-as években a demokrácia általános válságának kérdése is foglalkoztatta.

Fontos megemlíteni, hogy angol nyelvről magyarra fordított több közgazdaságtani művet, így - többek között - George Holyoake és Walter Bagehot könyveit.

Országgyűlési képviselőként Bernát István terjesztette be a gazdák és a külső cselédek jogviszonyát rendező 1907. évi XLIV. tc., az ún. derestörvény, valamint a kivándorlást szabályozó 1908. évi IV. tc. javaslatait. Rubinek Gyulával társszerzőként kommentárt írt a mezőgazdasági kamarák alapításáról szóló törvényjavaslathoz.

Bernát István, aki református gyógyszerészcsaládból származott, élete során maga is aktívan részt vett a református egyház közéletében. Gyakran előadott a Dunamelléki Református Egyházkerület rendezvényein. Alapító tagja, 1908-tól haláláig pedig elnöke volt a Magyar Kálvinista Szövetségnek. Tagja volt továbbá a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak.

Munkássága elismeréseként 1906-ban a Ferenc József-rend középkeresztjével tüntették ki, egyúttal nemességet is nyert. Megjegyezzük, hogy ekkor vette fel a korláti nemesi előnevet.

Bernát István életpályája, igen széleskörű munkássága szorosan kapcsolódik a hazai gazdasági és politikai élethez. Tudományos igényű, külföldön is ismert és értékelt munkák szerzője volt. Művei a társadalomtudományok művelői, vonatkozik ez különösen a közgazdaságtan, a jogtudomány, a politikatudomány és a szociológia művelőire, ma is figyelmet érdemelnek.

Bernát István főbb művei

Búzánk és lisztünk kivitele szemben a külföld versenyével. Budapest, 1884.; Észak-Amerika: Közgazdasági és társadalmi vázlatok. Budapest, 1886.; A vagyonmegoszlás az újabb magyar társadalomban. Budapest, 1888.; A szövetkezés jövőjéről. Budapest, 1891.; Gazdasági szövetkezés hazánkban. Budapest, 1891.; Változások küszöbén. Szociálpolitikai tanulmányok. Budapest, 1893.; A zálogba tett Magyarország. Budapest, 1895. (német nyelven is megjelent); A magyar agrártörekvések célja és jogosultsága. Budapest, 1896.; A szövetkezés gazdasági, erkölcsi és politikai tekintetben. Budapest, 1902.; Agrárpolitika. Budapest, 1903.; A magyar demokrácia múltja, jelene és jövője. Budapesti Hírlap 1904.; A magyar földbirtok tehermentesítése. Budapest, 1905.; Szocialista programok. Budapest, 1906.; A tudományos szocializmus csődjéről. Budapest, 1907.; A koalíció tervei és alkotásai 1906–1909. (Papharaszti álnéven) Budapest, 1909.; Új földtehermentesítés. Budapest, 1911.; A drágaság. (Tonelli Sándorral és Varró Istvánnal) Budapest, 1912.; Az általános választójog eredményei. Budapest, 1912.; A demokrácia védelme. Budapest, 1913.; A földkérdés megoldása, Budapest, 1923.; Tanulmányok az agrárpolitika és a magyar agrármozgalom köréből. Budapest, 1927.; Küzdelmek és eredmények. Életrajz és emlékek. Budapest, 1936. és Szétfosló demokráciák. Budapest, 1939.

Felhasznált irodalom

Emlékkönyv Bernát István agrárpolitikai munkásságának negyvenedik évfordulója alkalmából. (Szerk. Ihrig Károly) Budapest, 1935.; Gesztelyi Nagy László: Bernát István emlékezete. Budapest, 1944. és Portrék a magyar statisztika és népeştudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig. (Főszerk. Rózsa Dávid) Budapest, 2014.109–110. o.

Hamza Gábor

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)

Állam- és Jogtudományi Kar

e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu